

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE OWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS P5ALM1033

Onder redactie van Prof. Dr K. SCHILDER, Kampen.

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Dr R. E. van Arkel, Utrecht; N. Baas, Amsterdam; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr H. Bergema, Karoeti; Dr F. A. den Boeft, Rotterdam; Dr E. T. v. d. Born, Heemstede; Mr A. Bouman, Rotterdam; Ir B. ter Brugge, Almelo; Dr K. J. Cremer, Kampen; Mevr. W. Cremer-de Vries, Kampen; Dr R. J. Dam, Kampen; Dr A. C. Drogendijk, Dordrecht; Dr D. van Dijk, Groningen; Drs D. J. Galle, Kampen; Mevr. G. Gilhuis-Smitskamp, Mijdrecht; Dr J. H. Hagenbeek, Zwolle; Dr J. van Herken, Ermelo; Dr B. Holwerda, Amersfoort; A. Janse, Biggekerke; Dr P. Jasperse, Leiden; Dr J. Kapteyn, IJmuiden; Dr G. Kelzer, De Steeg; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr J. L. Koole, Naaldwijk; Dr E. D. Kraan, Vlaardingen; A. Kuiper, Utrecht; Dr J. v. d. Linden, Poerworedjo; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Mevr. C. E. Th. Luijkemaar Francken-Schreuder, Rotterdam; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr H. Mulder, Deventer; Dr S. J. Popma, Amersfoort; Dr A. Ringnalda, Ermelo; P. J. Risseuw, 's-Gravenhage; C. Rijnsdorp, Rotterdam; A. Schilder, 's-Gravenhage; Dr G. K. Schoep, 's-Gravenhage; Dr R. Schippers, Rotterdam; Dr J. Smelik, 's-Gravenhage; Dr H. Smilde, Groningen; Dr H. Smitskamp, 's-Gravenhage; Dr N. Streefkerk, Wolvega; D. Stroop, Bussum; J. Strikwerda, Zeist; Prof. Dr C. v. Til, Philadelphia Pa.; Dr C. Veenhof, Haarlem; Drs M. B. v. 't Veer, Groningen; Dr J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr M. Vreugdenhil, Meliskerke; Dr P. de Vries, 's-Gravenhage; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr H. J. Westerink, Leiden; Dr D. K. Wielenga, Capelle a. d. IJssel; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage; Dr S. U. Zuidema, Solo.

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan:
Prof. Dr K. SCHILDER, Vloedijk 101, Kampen.

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE N.V., Goes.
Telefoon No. 2424 — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f2.50 per halfjaar bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f7.50 en voor Ned.-Indië f6.— per jaar.
Advertentiën: 25 ct. per regel. — Losse nummers f0.15.

INHOUD: Hoofdartikel: Geloof en openbaring, IV. — Kerkelijk leven: De pluriformiteit en onze synodes, IV. — De J. Douma over het geval-Knox. Kerkelijk maken? De Geest, getuigend met onze geest. Afgelopen. — Even parkeerden: Dominees-typen. — Lit. en kunst: Twee boeken over de zee. — Van het heerlijk ambt: Hoe maak ik mijn preek? IV. — Uit de historie: Dr A. Kuyper over de Belijdenis, III. — Opvoeding en onderwijs: De Schoolraad in 't goud. — Perschoouw. — Kerknieuws. — Bijlage: Heidelb. Catechismus II, blz. 137-144.

HOOFDARTIKEL

Geloof en openbaring.

IV.

Dwaalwegen na de Reformatie. (b.)

Was Luther zeer bang van de menschen van het „hartewerk“, niet minder bang was hij voor de menschen van de rede-overschatting. En waarlijk, hij is niet voor niets zoo bang geweest: wat heeft de overschatting van het verstand een zeer nadeeligen invloed uitgeoefend op het gelukkig voortgaan van de Hervorming!

Hij had reeds in zijn eigen omgeving een man, die in dezen begon mis te tasten, en wel Philippus Melanchthon. Reeds in de derde uitgave van diens hoofdwerk werd een plaats ingeruimd voor een complete natuurlijke theologie (1542), hij meent, dat de natuurwet van Cicero identiek is met de wet van Mozes⁸⁹⁾, krijgt weer nieuwe belangstelling voor de humanistische idealen⁹⁰⁾ en kan vrijelijk genoemd worden de vader van het supra-rationalisme of supra-naturalisme onder de protestanten.⁹¹⁾

Maar Melanchthon was de eenige niet, die na de Hervorming ging afwijken in verstandsoverschatting. Allerlei andere gedachten in die richting werden verkondigd, ja, het kwam zelfs tot een kerkgenootschap van verstandsmenschen. Ik denk hierbij aan de Socinianiën, die weliswaar als kerkgroep door de heftigheid van vervolgingen niet lang bestaan hebben, maar die niettemin grooten invloed⁹²⁾ in hun dagen uitoefenden en die door hun opgaan in andere kerken voor de vernielende krachten van hun beginselen ondergronds plaats ontvingen en soms zelfs, we denken aan de Remonstranten, zeer openlijk ondermijningsarbeid mochten bedrijven.

We bespreken nu slechts hun opvattingen aangaande geloof en openbaring. Ons treft daarbij, dat ze de natuurlijke theologie geheel en al loslaten en zich beperken tot den Bijbel voor hun kennis van heilswaarheden. Die Bijbel dan bevat volgens hun voornaamsten Catechismus wel veel waarheden, die boven ons verstand uit gaan, maar niet één, die tegen ons verstand in gaat. De betrouwbaarheid van dien Bijbel kan door ons op rationeel wijze worden vastgesteld, dat is hun tweede hoofdgedachte in dezen.

Hoe zij, om met hun tweede gedachte te beginnen, dat doen? „Eerst wordt de betrouwbaarheid betoogd van de nieuw-testamentische berichten,

op grond, dat de schrijvers ontegenzeggelijk mannen zijn geweest, die de waarheid wilden zeggen, immers hun getuigenissen met den marteldood hebben bezegeld, en die als ooggetuigen of althans onmiddellijke leerlingen van ooggetuigen van de dingen, waarover zij berichten, die waarheid konden weten. Uit hun berichten, gaat dan de redeneering voort, blijkt de goddelijke oorsprong van den christelijken godsdienst. Uit hetgeen zij mededeelen omtrent Jezus Christus toch, bepaald omtrent door dezen verrichte wonderen, blijkt, dat Hij een godsgezant geweest is. Dat die wonderen werkelijk zijn geschied, staat vast op grond van het feit, dat de Joden, onder wie Jezus leefde, ze niet konden loochenen, en ze daarom aan de hulp van Beëlzebub hebben toegeschreven. Maar dat het werkelijk goddelijke wonderen waren geweest, is gebleken doordat God dezen Jezus uit de dooden heeft opgewekt. Zoo gaat de redeneering door.”⁹³⁾

Maar die Bijbel, die dan toch goddelijk was van oorsprong, werd door hen naar menschen maatstaf uitgelegd, hun eerste gedachte. Bruining vestigt de aandacht op de verklaring, die aan Lelio Socini na vele geboden onder aanroeping van Christus door zijn zondere openbaring is geworden, van Joh. 8:58 — voordat Abram Abraham wordt, d.w.z. voordat door de bekeering der heidenen de belofte, in die naamgeving gelegen, in vervulling komt, ben ik het licht der wereld — en zoo doen zij met meerdere teksten. En daardoor kan de één laten vallen het leerstuk van de Triniteit, van de vleeschwording des Woords⁹⁴⁾, en de ander dat van zondeval, erfzonde, onwederstandelijke genade enz. enz.⁹⁵⁾ Wat natuurlijk nog in de hand gewerkt wordt door de leervrijheid, die als hoogste goed van het Nieuwe Testament wordt aangeprezen.⁹⁶⁾

Leerstellingen als bovengenoemd — en dan is het nog maar een eeuw na de Reformatie, waar de schrijver stierf in 1618 en zijn werk in 1630 wordt uitgegeven —, zijn nog maar een voorproefje van wat in naam van het verstand ten beste gegeven zal worden: in naam van het verstand zal men tenslotte alle waarde aan den Bijbel ontzeggen en zijn openbaringskarakter en inhoud ten volle verloochenen. En helaas, het verzet van de kerk heeft niet mogen baten en ten ware de HEERE niet genadig geweest was, wie zou aan den strik ontkomen zijn?

Ja, inderdaad, ten ware de HEERE niet genadig geweest was. Want de kerk haalde zelf zijn vijanden door allerlei achterdeurtjes binnen en hoe kan men zich verzetten, als de vijand in de poorten is?

Allerlei achterdeurtjes. Ik denk aan het teruggrippen op Aristotelische wijsbegeerte, de herleving van de scholastiek op reformatorischen bodem, ik denk in verband met Melanchthon, dien ik zooeven noemde, aan de overschatting van de theologia naturalis, de theologie, die niet ontleend is aan de Heilige Schrift, maar aan de natuur of aan de conscientie. Men zou, om bij het laatste te blijven, volgens het Medulla van Leydecker, een weergave met aanvullingen van de gedachten van Voetius, Hoornbeek en Essenius, drie vermaarde theologen, men zou zooveel door de natuurlijke theologie kunnen kennen, dat men zich niet meer verontschuldigen kan, en wel van Gods bestaan en Zijn wezenlijke eigenschappen, Zijn decreet in het algemeen, de werken van schepping en voorzienig-

heid, het goddelijke recht, voorzover het natuurlijk is, en het natuurverbond, waarvoor hij zich beroept op Rom. 1:19, 20 en 3:9 en 19.⁹⁷⁾

Maar hoe kan de kerk het dan opnemen tegen de vijanden van Gods Woord, als zij hoe langer hoe meer uit de natuurlijke theologie gaan halen en hoe langer hoe minder het Woord noodig hebben, als zij steeds meer, om het bekende woord van Kant te gebruiken, den moed krijgen om hun verstand te gebruiken? Hoe kon bijv. de Gereformeerde theologie het opkomende streven naar verlichting, de Aufklärung, het hoofd bieden, zelf verward zijnde in allerlei buigen voor de rede des menschen? Het was o zoo moeilijk, vooral, waar men o zoo voorzichtig begon. Aanvankelijk immers streefde men slechts naar een verstandsmatige motiveering van de leer der kerk. Later ging men iets verder, kwam men bijv. tot eenige critiek op het dogma, maar hield men nog nadrukkelijk vast, dat men geen critiek op het dogma als zoodanig begeerde. Dan kon men weer verder gaan. Critiek op het dogma überhaupt werd geoefend, maar met klem betoogde men, dat men dat deed in naam van de Schrift, die toch niets zou bevatten, dat tegen het verstand in ging. Aeh, dat kerkelijke christendom is bedorven, maar het evangelie bevatte alleen zuivere verstandswaarheden. Weer kon men verder. Wat men in het Evangelie in strijd achtte met het verstand, werd uitgelegd als aanpassing van Jezus en de apostelen aan hun eenvoudige hoorders. Men zocht naar het reine christendom. Maar nog was het velen niet genoeg. Velen wierpen tenslotte alle openbaring overboord, meenende, dat men genoeg aan het licht der rede had. Openbaring zou onmogelijk, onnoodig, onredelijk en onherkenbaar zijn. Anderen wilden echter, ook toen het zoover gekomen was, zoover niet gaan, wilden slechts met de maatschappij van het verstand den Bijbel zuiveren en als het ware het christendom vervolmaken door hun rede. Nog anderen ging ook dat te ver, weshalve zij volhielden, dat de openbaring een bewijs van Gods goedheid was: het zou heel goed mogelijk geweest zijn, de Bijbel-waarheden te vinden zonder de Heilige Schrift, maar het zou een zeer lange weg geweest zijn en nu was God zoo goed dien weg wat te bekorten en de Heilige Schrift te geven. En nog anderen ging dat ook nog te ver: volgens hen moest men zich aan de Schrift onderwerpen en zijn autoriteit volstrekt erkennen. Maar ook dezen, de z.g. supra-naturalisten of supra-rationalisten, offerden aan de godin der rede. Voor eerst geloofden zij den inhoud van den Bijbel op Sociniaanse wijze te kunnen rechtvaardigen voor het denkend verstand en dan grepen zij schier altijd naar het eenvoudige Christendom, dat niet bevocht was door allerlei dogma's. En stonden zij op het standpunt, dat er in de Schrift een reeks waarheden stonden, die men, eenmaal geopenbaard zijnde, zelf ook wel had kunnen ontdekken.⁹⁸⁾

97) Melchior Leydecker, Medulla theologica, pag. 3, 4.

98) Het bovenstaande is ontleend aan de art. Aufklärung, Rationalismus, Reformierte Kirche enz. in R. G. G.

Hoe in Nederland de supra-naturalisten stonden tegenover rede en openbaring, kan men zien in een citaat van Joan Melchior Kemper, — toen een groot man —: „Nem, het geloof en de openbaring kunnen aan de rede de hand reiken, wanneer deze met hooger klimmen kan; het goddelijk gezag kan de gissingen der rede tot zekerheden verheffen; maar een leer, welke de opofferingen onzer rede, in de gewichtigste onderwerpen van het menscheijk nadenken, vorderen zou, kan geene leer van God zijn, omdat die reden zelve een onloochenbaar geschenk van God zijn.“ Aangehaald door Roessingh, Verzamelde Werken, I, 16, die ook aanhaalt, wat Brouwer schrijft: Het enkel schemerlicht van het gezond verstand komt er niet, onmisbaar is „het blikomende gezag der openbaring“ (t.a.p.)

En die supra-naturalisten zijn nog de besten! Dat men zoo schrijft, is louter en alleen te verklaren uit het feit, dat tenslotte omstreeks 1800 al die menschen, hoe orthodox ze ook leken, de laatste beslissingen aan de zelfstandige rede opdroegen, cf. W. Eiert, Der Kampf um das Christentum, pag. 15-21, met als slotwoorden: Het Christendom maakt geen aanspraak meer op hoogheidsrechten, het smeekt slechts (aan de rede) om zijn leven.

89) cf. E. Trötsch, Gesammelte Schriften, I, pag. 642 (Der Inhalt des Sittengesetzes war ihnen von Natur erkennbar und höchstens aus der Bibel zu vertiefen. So lehrte der hier für die Zukunft massgebende Melanchthon.) en I, 542 (Das ciceronische Naturgesetz wird aus dem mit ihm identischen Delalogus erklärt).

90) R. G. G. III, 2075 sub voce Melanchthon, art. van Ellinger.

91) Damour, a.w. 27 zegt zelfs: Luther und Melanchthon waren Freunde, Mitarbeiter — und doch im Tiefsten Gegner.

92) Het is wel een der verdiensten van de Catechismus-verklaring door Prof. Schilder, dat hij telkens ingaat op de Sociniaanse problematieken, zie ook weer laatste bijlage (132) en overal.

93) Dr A. Bruining, Verzamelde Studiën, I, 181, 182.

94) K. Völker in R. G. G. V, 659 sub voce Socinianismus.

95) Damour, a.w. 52, die een werk bespreekt van Joh. Völker: Über die wahre Religion.

96) Voorwoord op de Latijnse uitgave van hun Catechismus: Hæc enim est illa profetandi libertas, quam sacrae litterae Novi Testamenti nobis impense commendant et in qua apostolorum primitiva ecclesia nobis exemplo suo faciem praebuit (want dat is die vrijheid van profetie, die het heilige N. T. ons zooveel oplegt en waarin op dat voorbeeld de eerste kerk der apostelen ons een lichtende fakkel geweest is).

Het kan niet onze bedoeling zijn, precies aan te geven, hoe de Aufklärung van stap tot stap verder gegaan is, hoe het Engelse Deïsme tegenover haar stond, hoe zij uitliep in rationalisme (hier alleen gezien als theologisch begrip) en hoe zij overging in het Duitse Idealisme, het gaat ons alleen om de hoofdgedachte, om de overwinning van de rede. Ter typeering van die hoofdgedachte kunnen we nu verder wel van dat alles afstappen om ons te bepalen bij één der voornaamste woordvoerders, wiens invloed nog altijd voortduurt, bij Spinoza.

Spinoza werd in 1632 te Amsterdam geboren. Hij sproot voort uit een Portugeesch-Joodsche familie. Op 24-jarigen leeftijd werd hij op grond van zijn ketterijen door de Joodsche overheden vervloekt. Hij liet zich daardoor niet weerhouden, maar ging voort met zijn schrikkelijke dwaalleeringen. Door het slijpen van optische glazen verdiende hij zijn brood en was hiermede zoo tevreden, dat hij zelfs een aanbieding van een professoraat in Heidelberg versmaadde. Na een leven van rustige bespiegelingen overleed hij in 1677 te Den Haag.

Wat was nu zijn leer? Dat alles te kennen was! Hij duldte geen wereldaards. „De menselijke geest heeft een adequate — volkomen aan de werkelijkheid beantwoordende — kennis van het eeuwige en oneindige wezen Gods⁹⁹, als de menselijke geest zijn verstand naar „ordine geometrico“, naar mathematische, wiskundige wijze, scherp laat werken. Anders heeft hij niet noodig.“ Hij wordt niet moede dat te herhalen. „Ik beken openlijk, dat ik de Schrift niet versta... maar ik heb rust bij hetgeen mijn verstand mij te kennen geeft.“ „We hebben geen anderen toetssteen dan ons natuurlijk verstand.“ „Ik houd het bij mijn verstand, en dat is het ware woord Gods en kan noch verslechterd noch verdorven worden.“¹⁰⁰

Maar wat dan de Bijbel? Dien kan hij niet aanvaarden. Hij gelooft niet in profeten of apostelen. Zij leerden hun eigen kennis. En dat is heel goed. Hier is maar één uitzondering op, Christus. Hij is een mensch, die met bovennatuurlijke gaven gesierd is, en deze ontving de wijsheid Gods, die Hij terstond begreep. Overigens handelt hij niet vaak over den Christus: vermoedelijk is de vermelding van Christus als den eenigen Ontvanger van openbaring of een tribuut aan den heerschenenden godsdienst¹⁰¹, of een voorzichtigheidsmaatregel, om niet al te zeer met de kerk in conflict te geraken, omdat hij den Bijbel zou aantasten.¹⁰²

De Schrift is dus niet openbaring Gods. Daarom is ook geen geloof noodig, in den zin van kennen althans. Het geloof bedoelt de gehoorzaamheid aan God en de vroomheid. Anders niet. Kennis is er door de rede. Zij openbaart ons door onze overleggingen, dat God alles omvat, en dat alles in Hem is. Zij openbaart de leer over Hem, over de natuur, die één met Hem is enz. enz. Maar dat heeft voor ons onderwerp geen belang. Net zoo min als we de vraag willen behandelen, waar Spinoza thuis hoort. Is hij een mysticus? Is hij een rationalist?¹⁰³ Gaat nu slechts om de vraag: erkent hij openbaring? En daarop is het antwoord: neen, want de mensch heeft zijn rede en het gaat om de vraag, wat is geloof bij hem? En het antwoord moet zijn: voor geloof blijft geen plaats over, de mensch heeft immers zijn redelijk inzicht. Natuurlijk doet hij nog moeite, eenige plaats te vindiceeren voor het geloof en de Heilige Schrift. Het geloof heeft dan als doel gehoorzaamheid en vroomheid, de wijsbegeerte de waarheid. Nooit mogen geloof en wijsbegeerte met elkander in conflict komen, noch contact met elkaar zoeken: ze blijven ieder meesters op haar eigen gebied. Maar het komt neer op een wegschakelen van de openbaring Gods. „De rede is onze grootste schat en het licht, ons van God gegeven“. „Bij welk altaar kan de mensch heil vinden, die de majesteit der rede schenkt?“¹⁰⁴

We hebben met opzet langer bij Spinoza stilgestaan, omdat hij geweldigen invloed uitgeoefend heeft en nog uitoefent, en omdat zijn opvattingen ons brengen in het hart der dogmatische kwesties van tegenwoordig.¹⁰⁵

Zooals hij spreekt immers een der allergrootsten,

99) Ethica, II, 47e stelling.

100) Aanbalingen uit zijn brieven, uitgegeven door J. H. von Kirchmann, resp. pag. 112, 127, 236.

101) Heering, Geloof en Openbaring, II, 335.

102) Freudenthal—Gebhardt, Spinoza, II, 183.

103) Zeer verschillende antwoorden worden op deze vraag gegeven. Zie Heering: „In ons land werd hij bij de driehonderdjarige herdenking van zijn geboorte als vroom mysticus, in Rusland als de initiator van het atheïsme gevierd!“ a.w. 342. Hofer in Weltanschauungen der Neuzeit, 55, teekent hem als den man van het mystieke mechanisme, die geleerd heeft van Sebastian Franck, en die zelfs allerlei gnostieke dwalingen vernieuwd heeft.

104) Heering, a.w. 328, 344, Hofer, a.w. 45—55, Ant. Vloemans, Leven en leer van groote denkers, 290—321. Windelband typeert hem als den man, die geleerd heeft de „amor intellectualis Dei, quo deus se ipsum amat.“

105) Over dien grooten invloed, na een tijd van vergetelheid, vooral ook in onze dagen, o.m. Freudenthal—Gebhardt, I, pag. 201—241, en Vloemans, a.w. 319—321.

In: Kruisgezinnen en Separatisten vertelt Dr. van der Does iets van een meteor aan den kerkelijken hemel, een zekeren Van der Linde. Deze man schreef later een dissertatie over Spinoza, waarin hij mededeelt: „Noch bij afdien Tag, d.i. in 1862, existieren in Holland afgesonderte Kreise, wo die spinosistische-brilliantische Mystik die einzige Labsal der Seele ist.“ (Freudenthal—Gebhardt, 223).

Hegel. Hij heeft zeer groote waardeering voor het Christendom. Het is de absolute religie. Wat op dit gebied bereikt kan worden, is bereikt. Als religie kan het christendom niet overtroffen worden. Maar er is nog iets hoogers, het absolute weten, de Geest in het reine begrip. God komt door den Geest in trappen tot steeds klaarder bewustzijn van Zichzelf. Het weten is de hoogste trap. „Men heeft de keus, te zeggen: de religie is een Vorstufe (trede) voor het absolute weten, of: het absolute weten is de volcinding van den absoluten godsdienst.“¹⁰⁶ Is er zoo nog een eigen plaats voor de religie?

De theologen, die Hegel volgen, hebben steeds diezelfde moeite. Ze kunnen geen plaats vinden voor de religie. Een voorbeeld van zulke theologie is het in 1938 verschenen boekje van Van der Brugh: Rede en Openbaring. Theologie en filosofie zijn volgens hem volkomen één. Toch is hij theolog en moet hij dus een plaats hebben voor de religie. Maar bij alle moeite, die hij doet, een bevredigende plaats kan hij niet vinden.

En zoo gaat het met alle verleggenoudigers der Hegelsche theologie. Men wil openbaring vasthouden, maar hoe men de zaak ook wendt of keert, openbaring komt neer op het zoeken in eigen geest. Scholten noemde openbaring een innerlijke werkzaamheid Gods, een onthulling van het ziels-oog, een getuigenis des Geestes, maar Heilige Geest en menschengeest vallen samen. Er is geen plaats voor geloof. Het is eigenlijk alleen het hebben van inzicht. **DE WAARHEID, DIE DE DOGMATIEK OP HAAR WIJZE UITDRUKT, IS GEEN ANDERE DAN DIE HET WIJSGEERIG DENKEN KAN VINDEN.** Maar hierdoor is de linksche moderne godsdienstigheid niet meer in staat zich staande te houden en velen, die een eigen plaats wilden openhouden voor de religie, zijn dan ook andere wegen opgegaan, de wegen van eigen plaats voor geloof en openbaring. Zoo kwam de links-moderne richting te staan tegenover de rechts-moderne richting — mannen als Haentjes, Horreüs de Haas, Snelhage en Van der Brugh tegenover menschen als Roessingh, Heering, Tjalma en De Vos.

M. 106) Elert, a.w. 26.

KERKELUK LEVEN

DE PLURIFORMITEIT EN ONZE SYNODES. (IV.)

Zeer merkwaardig vind ik voorts in het artikel van prof. Dijk (zie ons blad van 23 Febr. '40), alinea 18. We drukken ze nog eens af:

18. Onze Belijdenis sluit dus volgens Leeuwarden de „pluriformiteit“ niet uit, en omdat dit uitgesproken is, zonder dat iemand hiertegen bezwaar had, ook de Zeeuwsche broeders niet, mogen we niemand vrijheid laten om dengenen, die wel de pluriformiteit erkennen, te betwisten, dat hun overtuiging rust in de Schrift en de Belijdenis.

Ik zou willen vragen: waar staat dat?

Dat n.l. volgens Leeuwarden onze belijdenis de „pluriformiteit“ niet uitsluit?

Dat staat nergens.

We hebben niet te maken met de meening van A of B of C, synodaal rapporteur al dan niet, doch alleen met wat besloten is. En hier volgt de letterlijke tekst van het besluit (acta Leeuwarden, bl. 62, artikel 118):

„Prof. Dr H. Bouwman rapporteert inzake A 13, het bezwaarschrift van Dr Buizer (Bijlage XXXII), en adviseert dat deze vergadering uitspreke:

1. dat het gravamen van Dr Buizer tegen artt. 27—30 van de Belijdenis in eigenlijken zin niet een gravamen te noemen is, wijl het niet gericht is tegen de genoemde artikelen als zoodanig, maar tegen een uitlegging en opvatting van deze artikelen, en uitgaat van eene uitlegging, waarmede de Synode niet instemt;

2. dat de Synode op de verdere beschouwing van Dr Buizer in deze zaak thans niet ingaat, omdat zij eene commissie heeft benoemd met het mandaat om eene nadere formuleering en uitwerking van de drie artikelen des geloofs: over de H. Schrift, over de Kerk en over de verhouding van Kerk en Overheid, in overweging en in studie te nemen;

3. dat van dit besluit kennis gegeven worde aan.....

Aldus wordt besloten.“

Dit is alles.

Het woord pluriformiteit komt hier niet eens in voor!

Hoe kan dan prof. Dijk beweren, dat volgens Leeuwarden (en dat moet dan deze beslissing zijn), de pluriformiteit niet is uitgesloten?

Het staat er niet.

Alleen dit staat er, dat de opvatting en de uitlegging van dr Buizer uitgesloten geacht werd door de synode van Leeuwarden. Maar als ik zeg, dat Buizer's interpretatie der confessie niet deugt, dan heb ik nog niet beweerd, dat de beschouwing, die hem tegen den door hem geïnterpreteerden inhoud der confessie in het geweer doet komen, met de confessie verbindbaar is.

Noem Buizer's theorie A, den tekst der confessie B,

Buizer's interpretatie van dien tekst C, — dan zegt dr Buizer:

C is juist,

A is ook juist,

maar B is vals, wijl B niet zich verdraagt met A.

Nu zegt de synode:

C is onjuist,

er is dus geen enkele reden om B te veranderen, want als C onjuist is, dan is er geen enkele grond aangegeven, om B op grond van C te wijzigen.

Maar dan is daarmede niets gezegd omtrent A. A kreeg niet eens een beurt, vandaar dat over A nog eens moest gepraat worden.

Noch over A à la Buizer, noch over A à la Kuyper noch over A à la de Zeeuwsche particuliere synode, noch over A à la N.N. is door Leeuwarden iets uitgesproken.

Prof. Dijk wil te veel bewijzen.

En als prof. Dijk zegt: ook de Zeeuwsche afgevaardigden hebben geen bezwaar gemaakt tegen de uitspraak van Leeuwarden, en dus mogen we niemand op grond van Leeuwarden een of andere A-theorie ontzeggen, of haar verbindbaarheid met de confessie loochenen, dan antwoorden we:

ook de Zeeuwsche afgevaardigden konden met de uitspraak van Leeuwarden meegaan, evengoed als ondergeteekende, want:

dat C onjuist was, C, globaal genomen, kon ieder toegeven (zie artikel verleden week), en over A was niets gezegd.

We hebben dus wat A betreft, van Leeuwarden carte blanche gekregen. Noch „verboden“, noch „toegelaten“ staat erop geschreven. Er kunnen A-theorieën zijn, die men kan aanvaarden (afgedacht dan van den term misschien) en er kunnen geheel anders opgezette A-theorieën zijn, die men niet kan aanvaarden, en die men wel degelijk kan verbieden te leeren, op grond van B. Zoo meen ik, dat dr A. Kuyper's A-theorie, A à la dr A. Kuyper, met de confessie niet te verbinden is. Vroeger gaf ik daarvoor reeds enkele gronden aan.

Het zou trouwens een verdragende uitspraak zijn, indien beweerd was, dat „de“ pluriformiteit met de belijdenis te verbinden viel. Daarmee zou het hek van den dam zijn. Er zijn heel wat pluriformiteits-concepten, „elk we reeds herhaaldelijk opmerkten. En zouden nu voortaan allen, die eenige A-lading met de pluriformiteitsvlag wilden dekken, ook zonder nader onderzoek naar de lading het recht hebben te verklaren: blijf af, want deze vlag dekt volgens Leeuwarden in elk geval mijn konkrete lading?

K. S.

DS J. DOUMA OVER HET GEVAL-KNOX.

Ook ds J. Douma (Britsum) heeft zich met de kwestie der pluriformiteit bezig gehouden. Van de opmerkingen, die ik gaf, heeft ook hij een luttel procent eens nader bezien; is toen daarop afgekomen; en heeft vervolgens, met een toepasselijk woord, naar althans hem docht, dit gedeelte zijner opmerkingen beëindigd, om eindelijk over te gaan tot herhaling van wat anderen schreven. Zijn opmerkingen hadden ten doel, de mijne inzake het geval-Knox te ontzenuwen, weshalve ze ook in de pers van prof. Kuyper, prof. Hepp, dr Kanjan met instemming aangehaald zijn. Het voordeel van een paar weken wachten met antwoorden is soms: dat inmiddels ook anderen besluiten tot overname van wat hun nuttige hulpverlening schijnt; we kunnen dan in het antwoord het terrein beter overzien, en weten meteen, waar we aan toe zijn in den huidige staat der gereformeerde wetenschap. Ik heb ook nog niet gereageerd op wat ds Zwier of ds v. Ruler schrijft; allicht heeft wachten óók in dezen in gelijken zin zijn voordeeligen kant.....

Op één punt wees ik reeds. In het nummer van 2 Febr. had ik het vraagpunt, door Knox aan Calvin voorgelegd, aldus geformuleerd: „of tot den doop konden worden toegelaten: onechte kinderen, kinderen van afgodendiennars en geëxcommuniceerden“. Mis, zegt ds Douma: er staat „debeant“, d.i. „moeten, en niet maar kunnen, zooals prof. S. vertaalt“. Wel gefeliciteerd, ds Douma, met den geschten haas. Inderdaad, er staat „debeant“; hetgeen één van die werkwoorden is, die misschien geen enkel oud-gymnasiast vergeten is, ook al vanwege zijn vertrouwdheid met het woord „debet“. Maar als U bedenkt, dat ik heelemaal niet „vertaalde“, doch (een kind kan het constateeren) Knox' brief lozes weergaf, wijl het me om die „afgodendiennars“ te doen was, dan is het bedrijf, waarmee ge u ditmaal onledig houdt, een beetje overbodig; als Knox vraagt: moeten ze gedoopt worden, dan bedoelt hij natuurlijk: mag de kerk ze weigeren? En dan komt dat natuurlijk precies neer op: kunnen we ze toelaten tot den doop...

Een beetje serieuzer wordt wat ds Douma daarna opmerkt, en wat ook al dienst heeft „mogen“ doen bij de bladen bovengenoemd. In mijn weergave van de door Knox gestelde vraag had ik me van deze woorden bediend:

„onechte kinderen, kinderen van afgodendiennars en geëxcommuniceerden, en zulks vóórdat de ouders met berouw tot de kerk waren wedergekeerd“, enz. (bk. 140, kolom 3).

Mis, verklaart weer ds Douma: prof. Kuyper vertaalde:

„vóórdat... de ouders zich door bekeering onder de Kerk gesteld hebben.“

De lezer voelt, dat hier alles vastzit op „berouw“, dan wel „bekeering“. Dat zegt ds

Douma
eerste
loupe
latere

Let
king:

no
de
ku
se
K
W
n
de
es
ts
ve
nie
om
is

Tot
Hoe

ben, is
gende:
woorde
zelfs n
hier hu
even b
a) W
geval
waren
e x o
lijstje
clusies
der ker
over di
ren. W
haalt a
„Afgo
dat to
rooms
bovens

b) N
niet, m
vrije w
of beke
toch „v
onder

c) V
voud, m
ceerst,
plaatst
gen zeg
des He
in het
ik aan

d) M
dat „l
heele s
Douma
eersten
keer, z
ren na

Wel
profess
mogen
het f
gezegd

vo
br
de

dan g
weer
brief v
burgin

Als

ri
af
op
be

dan st
resipi
Als

zich o
dan st
gaan b
keeren

Als
broede

ge
he

dan st
cere).

Wat
Om
volzin
den“
dienaa
lezing
moet